

Den økonomiske Tilstands Indflydelse paa Vielser, Fødsler og Dødsfald.

En Befolkningsstudie.

Af **Will. Scharling.**

For den, der nærmere betragter Befolkningens Bevægelse, som den lægger sig for Dagen igjennem Vielser, Fødsler og Dødsfald, paatrænger sig snart med stor Styrke det Spørgsmaal, om de Svingninger i Antallet af disse, som vise sig igjennem en længere Aarrække ved Siden af den mærkelige Stabilitet, der udmærker alle de menneskelige Forhold, naar de i stort Antal gjøres til Gjenstand for statistisk Undersøgelse, ere begrundede i rene Tilfældigheder, eller om der kan spores dybere liggende Aarsager til dem og da navnlig, hvorvidt de økonomiske Forhold til de forskjellige Tider kunne siges at øve nogen Indflydelse paa den stedfindende Bevægelse. Spørgsmaalet er af ikke ringe Interesse, som Enhver, der har beskæftiget sig lidt med Befolkningsspørgsmaalet, let vil indse. Thi hvorledes man end opfatter dette Spørgsmaal og bedømmer Malthus' Lære, saa tør dog nu det Hovedpunkt af samme anses for almindelig anerkjendt, at en Befolkning, hvis Formerelse sker uden alt Hensyn til de økonomiske Forhold, let vil være udsat for en Hjem søgelse af de saakaldte «repressive Midler», Dyrtid, Hungersnød,

Sygdomme o. Lign. Og paa den anden Side er det lige saa indlysende, at en bestandig Fremadskriden i økonomisk Velvære og den deraf betingede mere almindelige og mere omfattende Udvikling af hver enkelt Personlighed ikke vil være mulig, dersom enhver øjeblikkelig Forbedring strax fører til en Formerelse af Befolkningen, uden at en paafølgende Tilbagegang medfører en tilsvarende Indskrænkning i Antallet af Vielser og Fødsler. Dertil kommer endnu en særlig Interesse, som disse Forhold frembyde for Statistikerens. Dersom denne nemlig tør gaa ud fra, at Antallet af Vielser og Fødsler virkelig, om ikke bestemmes ved, saa dog paavirkes af den økonomiske Status, vil han i den umiddelbare Betragtning af en Tabel over Vielser og Fødsler i en længere Aarrække have et baade let og sikkert Middel til at bedømme den økonomiske Status og den Udvikling, som i saa Henseende karakteriserer den hele Aarrække.

Som man allerede af det Anførte vil kunne skjønne, er imidlertid hele denne Undersøgelse ikke saa ganske let, netop fordi den gaar i en dobbelt Retning, og det saaledes, at den ene Undersøgelse beror paa den anden, og denne omvendt paa hin. For at kunne slutte til den økonomiske Udviklings Gang fra Antallet af Vielser og Fødsler maa man først have Vished for, at disse virkelig reguleres efter den økonomiske Udvikling, og dette vil man saa ikke kunne vide uden først at kjende dennes Gang. Den hele Undersøgelse maa derfor ogsaa foretages med en ikke ringe Forsigtighed; men uløselig er Vanskeligheden ingenlunde. Dels vil man nemlig alt af andre Omstændigheder kunne have en foreløbig og omtrentlig Forestilling om den økonomiske Tilstand i visse mindre Perioder, dels vil der gjerne være forskellige økonomiske

Omstændigheder af notorisk Karakter, hvis Indflydelse umiddelbart maa kunne spores, dersom der virkelig existerer en saadan Sammenhæng som formodet imellem den almindelige økonomiske Tilstand og Vielsers og Fødslers Hyppighed. Og derhos er der altid én Faktor af særlig stor Betydning, som man nøje kjender, nemlig Kornpriserne.

Det maa nemlig erindres, at der i Almindelighed ikke hersker synderlig Tvivl om, at jo den mere velstaaende Del af Befolkningen tager fornødne Hensyn til de økonomiske Forhold i alt Fald ved Indgaaelsen af Ægteskab, men at det er den fattigere Del af Befolkningen, som mere eller mindre har Tilbøjelighed til at udvikle sig til et Proletariat netop ved ikke at opsætte Ægteskabet, indtil man virkelig er i Stand til at ernære en Familie, og ved ikke at tænke over, hvorvidt man vil være i Stand til at opdrage og oplære saa vel som underholde de Børn, man sætter i Verden. For denne Del af Befolkningen spiller Udgiften til Levnetsmidler og atter særlig Brødpriserne — med hvilke ogsaa Kjødpriserne hyppig bevæge sig op eller ned — en betydelig Rolle. Dersom derfor Vielsernes og Fødslernes Antal forandre sig nogenlunde i omvendt Forhold af Kornpriserne, stiger, naar disse falde, og aftager, naar Priserne stige, saa vil der være al Grund til at antage, at netop den Del af Befolkningen, der lettest gaar over til et Proletariat og mest gjør sig skyldig i Indgaaelsen af letsindige Ægteskaber, viser en priselig Hensyntagen til de økonomiske Forhold.

Gaar man nu over til at prøve en slig Undersøgelse for Danmarks Vedkommende, saa tør man ikke tabe af Sigte, at man her maa lægge noget mindre Vægt paa Kornpriserne end de fleste andre Steder. Da nemlig

Danmark saa langt overvejende er et agerdyrkende Land, vil dels en ikke ringe Del af Arbejderbefolkningen modtage sin væsentlige Løn in natura, hvorved Prisen paa Levnetsmidlerne bliver den mere ligegyldig, og dels den hele Befolknings økonomiske Status netop kunne være særdeles god paa Grund af de høje Kornpriser. Det er tilstrækkelig bekjendt, at høje Kornpriser for vort Vedkommende meget vel kunne forbindes med endog en meget god eller i alt Fald taalelig god Høst, og at saaledes de høje Kornpriser netop bringe Velstand til Landet, en Velstand, der indirekte kommer ogsaa de industrielle Klasser til Gode. Man tør derfor ingenlunde ubetinget betragte høje Kornpriser som enstyrdige med daarlige Aar eller vanskelige Tider og følgelig ikke ubetinget vente at se en tilsvarende Formindskelse af Vielser og Fødsler i den nærmest efterfølgende Tid. Ikke desto mindre vil det dog altid være af Interesse at se, om Befolkningens Bevægelser og Kornprisernes — særlig Rugprisernes — Bevægelser i deres Hovedtræk svare til hinanden, d. v. s. staa i omvendt Forhold, ligesom det, naar først denne Ensartethed i det Væsentlige i Bevægelsen er konstateret, vil være af ikke ringe Interesse nærmere at udmaale det Omfang, hvori Kornpriserne influere paa de her omhandlede Forhold.

Vi skulle nu først gaa over til en rent umiddelbar Betragtning af Tallene paa Vielser og Fødsler i Danmark i de senere Aar; men først maa vi forudskikke et Par Bemærkninger om det indbyrdes Forhold imellem disse to Faktorer i Befolkningens Bevægelse. For det Første maa det erindres, at man med Antallet af Vielser i et Aar maa sammenstille Fødslerne i det følgende Aar; ikke blot fordi Frugten af disse Ægteskaber for største Delen

først vil komme til Verden i det næste Aar, men ogsaa fordi de Begivenheder, som paavirke Vielsernes Antal, for saa vidt de overhovedet indvirke paa Fødslernes Antal, selvfølgelig først vil kunne vise denne Indflydelse omtrent et Aar senere. Og dernæst maa det vel mærkes, at der overhovedet i Følge Sagens Natur ikke kan ventes nogen fuldkommen Tilsvarende i Bevægelsen imellem Vielserne og Fødslerne. Ikke blot er jo det aarlige Antal af Fødsler omtrent 4 Gange saa stort, som det, der kunde ventes som Frugt af de i det foregaaende Aar indgaaede Ægteskaber; men det tør vistnok antages, at der i Almindelighed i langt højere Grad tages Fornuftensyn ved Indgaaelsen af Ægteskab end ved Avlingen af Børn. Ja, da Fødslerne jo ogsaa omfatte uægte Fødsler, kan det endog antages, at Nødvendigheden af at indskrænke Vielsernes Antal netop vil medføre en Forøgelse af de uægte Fødsler. Det bør derfor allerede af denne Grund betragtes som et glædeligt Tegn, som et Bevis paa en i det Hele sund og god Moralitet hos Befolkningen, dersom der viser sig en nogenlunde nøje Tilsvarende imellem Bevægelserne i Fødslernes og Vielsernes Antal.

I Henhold til det saaledes Anførte sammenstille vi da først Vielserne og Fødslerne i de sidste 20 Aar paa følgende Maade:

Aar	—	Vielser.	Fødsler	—	Aar.
1851		14,205	50,658		1852
1852		14,153	48,857		1853
1853		13,521	51,016		1854
1854		12,994	50,480		1855
1855		12,821	51,843		1856
1856		13,175	53,377		1857
1857		13,847	54,427		1858

Aar	—	Vielser.	Fødsler	—	Aar.
1858		13,626	55,792		1859
1859		13,334	54,797		1860
1860		12,849	53,747		1861
1861		12,097	53,011		1862
1862		12,044	53,939		1863
1863		12,456	52,884		1864
1864		9,466	55,434		1865
1865		15,056	57,353		1866
1866		14,354	54,763		1867
1867		13,225	56,546		1868
1868		12,769	54,056		1869
1869		12,971	56,472		1870
1870		13,134	56,407		1871

Allerede et flygtigt Blik ned ad disse Talrækker vil lede til den Overbevisning, at Svingningerne i dem næppe ere ganske tilfældige — navnlig fordi der er en vis Overensstemmelse imellem begge Rækker i saa Henseende, om end langt fra nogen fuldstændig. Fra 1851 til 1855 aftager Vielsernes Tal stadigt og jævnt fra ca. 14,200 til ca. 12,800 — en Bevægelse, til hvilken der ikke findes noget Tilsvarende i Fødslernes Række, hvis Tal svinger uregelmæssigt og endog til Dels stiger lidt. Men fra 1855 til 1857 tiltager atter Vielsernes Antal med en først næsten umærkelig Tilbagegang og derefter stedse stærkere Tilbagegang indtil 1862 — og en næsten tilsvarende Bevægelse udvise i samme Tidsrum Fødslerne, der tiltage fra 1855 til 1859 og derefter aftage indtil 1862. Det viser sig endvidere, at denne Samstemmen ikke hidrører blot derfra, at det større Antal ny Ægteskaber give et større Antal Fødsler og det mindre et mindre; thi medens Vielsernes Antal tiltager med 1000 fra 1855—57, tiltager Fødslerne med

4000 fra 1856—59, og omvendt aftager Fødslerne's Tal derefter med 2700 indtil 1862, medens Vielserne's Antal kun formindskes med 1800 indtil samme Aar. 1865 naa Vielserne deres Maximum — og ligesaa Fødslerne i 1866, og om end de derefter følgende Aar atter ikke vise nogen særlig Overensstemmelse, saa vil det dog ses, at der, naar Aarene 1869—70 sammenlignes med Aarene 1859—60, lige saa vel for Fødslerne's som for Vielserne's Vedkommende for saa vidt viser sig en Staaenstille i Tiaaret 1861—70, saa det efter en Række Svingninger omtrent ender med de samme Tal som det foregaaende Tiaar. Man sammenligne navnlig i begge Rækker 1869 med 1859.

Men betragter man nu endvidere nærmere de Aar, der synes at danne Vendepunkter, bliver det end klarere, at Fremgangen eller Tilbagegangen ingenlunde er tilfældig, ligesom til Dels Uoverensstemmelserne imellem Vielserne's og Fødslerne's Bevægelse derved falder bort. Det store Antal Vielser i 1851—52 var nemlig ligefrem begrundet i Krigen 1848—50, der paa forskellige Maader havde forhindret Indgaaelsen af et stort Antal Ægteskaber. Den paafølgende Tilbagegang er derfor mere tilsyneladende end virkelig, hvilket yderligere fremgaar deraf, at Vielserne's Antal i 1850 kun var ca. 10,800, saa at der i det Hele maa siges at være en Fremgang i hele Perioden 1851—57 i Forhold til de nærmest forudgaaende Aar, kun at denne særlig i det første Par Aar var ualmindelig stor. Da der ingen Grund var til at vente noget Lignende for Fødslerne's Vedkommende i disse Aar, bliver der altsaa for saa vidt god Overensstemmelse imellem begge Rækker, som der for begges Vedkommende i det hele Tidsrum findes et ikke saa lidet større Antal baade

Vielser og Fødsler end i de nærmest forudgaaende Aar*) og at Antallet særlig er i Stigende hen imod 1857.

Aaret 1857 danner et Vendepunkt — thi det er Handels- og Pengekrisens Aar. At Virkningen af Krisen, der først indtræder lige i Aarets Slutning, viser sig hurtigere og bestemtere for Vielsernes Vedkommende end for Fødslernes, er naturligt nok, og at Tilbagegangen paa begge Omraader standser med 1862, viser mere end noget Andet den inderlige Sammenhæng imellem de her omhandlede Forhold og den økonomiske Tilstand, der, som bekjendt, igjennem disse fem Aar var trykket — særlig ogsaa formedelst mindre gode Aar for Landmændene i 1861—62 —, og netop i 1863 paa Ny begyndte at bedre sig. Den indtraadte Bedring afbrydes hastig ved Krigen — og i 1864 indtræder det absolute Minimum af Vielser i Perioden 1845—70. Ogsaa Antallet af Fødsler aftager i dette Aar, og Tilbagegangen skyldes for disses Vedkommende netop Maanederne Septbr.—Decbr.; thi de første 8 Maaneder af Aaret udvise endog en betydelig Stigen i Sammenligning med de nærmest forudgaaende Aar. Tilbagegangen voxer netop i de 8 til Krigsperioden svarende Maaneder; i de sidste fire Maaneder af 1864 er Antallet af Vielser endog usædvanligt stort, og for Fødslernes Vedkommende begynder fra Maj 1865 atter en Stigen, og det kan med Bestemthed siges, at, havde Krigen ikke været, vilde disse to Aar, der jo ogsaa — bortset fra Krigen — navnlig paa Grund af den udmærkede Høst 1864 i økonomisk Henseende vare særdeles

---

*) 1845—50 var det aarlige Antal Vielser gennemsnitlig kun 10,965, 1853—57 derimod 13,271; 1845—51 var det aarlige Antal Fødsler kun 46,120, 1852—58 derimod 54,522.

gode Aar, have udvist et Maximum af Fødsler for hele Tiaaret.*)

Det Anførte vil formentlig være tilstrækkelig til at godtgjøre, at de økonomiske Forhold i det Hele og Store øve en ikke ubetydelig Indvirkning paa Vielsernes og Fødslernes Antal. Det vil nu være af Interesse at se, hvorvidt der kan paavises en lignende Overensstemmelse med Kornprisernes, navnlig Rugprisernes, Bevægelser. At der skulde finde en saa nøje Tilsvarende Sted, at enhver Stigning af Kornpriserne medførte en Indskrænkning af Vielsernes og Fødslernes Antal, lader sig selvfølgelig — og særlig i et agerbrugende Land — ikke vente og vilde ogsaa kun være lidet ønskeligt, idet det vilde vise, at Befolkningen i sin Helhed eller dog dens store Mængde i den Grad benyttede det givne Spillerum for en Formerelse, at enhver lille Tilbagegang gjorde en Indskrænkning nødvendig. Det maa endvidere erindres, hvad der ovenfor er anført om Muligheden af, at høje Kornpriser ere forbundne med en heldig økonomisk Tilstand og Udvikling for det hele Samfund. En fuldkomment modsvarende Bevægelse fra Aar til Aar kunne vi saaledes næppe vente at finde; der vil kun kunne være Tale om, at en Flerhed af dyre Aar eller en Flerhed af billige Aar paatrykker Befolkningens Bevægelse et bestemt Præg i den ene eller den anden Retning. Vi skulle derfor her indskrænke os til en saadan tabellarisk Oversigt, der samler de Aar, hvor Priserne vare høje, og dem,

---

*) I Januar—August 1864 fødtes 38,207 Børn, hvilket efter det sædvanlige Forhold imellem de forskjellige Maaneder svarer til et Antal af ca. 57,400 for hele Aaret; i Maj—Decbr. 1865 fødtes 38,279, hvilket paa samme Maade svarer til ca. 58,300 for hele Aaret.

hvor de vare forholdsvis lave, hver for sig, idet vi herved benytte Gjennemsnittet af Kapitelstaxterne paa Rug for hele Kongeriget. At Kapitelstaxterne i og for sig næppe kunne anses for aldeles paalidelige og navnlig i det Hele ere for lave, gjør her mindre til Sagen, da det kun gjælder om at se Forholdet imellem Priserne i de forskjellige Aar. Da det endelig maa antages, at Kornpriserne i den her omspurgte Henseende maa øve en særlig Indflydelse i Hovedstaden, anføre vi særskilt Fødslernes Antal i Kjøbenhavn. Vi faa da følgende Oversigt, hvor vi, gaaende ud fra Vielserne, tage Rugpriserne efter Kapitelstaxterne for de samme Aar d. e. for den for hvert Aar forudgaaende Høst,*) da der jo naturligvis maa hængaa nogen Tid, inden disse øve deres Virkning, og derhos Fødslerne for ét Aar længere frem i Tiden:

Aar.	Gjennemsnitlig Rugpris.	Gjennemsnitlig Antal Vielser.	Gjennemsnitlig Antal Fødsler.	Do. i Kjøbenhavn.	Aar.
1854-56	8 Rdl. 31 Sk.	12,997	51,114	5,063	1855-57
1857-60	5 — 50 -	13,414	54,690	5,670	1858-61
1861-62	6 — 60 -	12,070	53,475	5,493	1862-63
1863-65 ÷ 8 Maaned Kriegen — og dens Eftervirkn paa Fødslerne)	4 — 94 -	13,833	57,359	5,922	1864-66
1866-69	7 — 46 -	13,329	55,459	5,568	1867-70

*) For Fuldstændigheds Skyld og til Kontrol anføre vi her Kapitels-
taxterne paa Rug for hvert enkelt Aar i den omhandlede Periode:
For Høsten

1851: 6 Rd. 34 Sk.	1858: 4 Rd. 84 Sk.	1865: 6 Rd. 40 Sk.
1852: 5 — 20 -	1859: 5 — 20 -	1866: 6 — . -
1853: 8 — 83 -	1860: 5 — 80 -	1867: 9 — 59 -
1854: 6 — 48 -	1861: 7 — 39 -	1868: 7 — 87 -
1855: 9 — 58 -	1862: 5 — 80 -	1869: 5 — 60 -
1856: 6 — 57 -	1863: 4 — 85 -	1870: 6 — 17 -
1857: 5 — 40 -	1864: 4 — 20 -	

En større Tilsvarende i Bevægelsen end denne Tabel udviser, kunde man næppe vente. Hver Gang Priserne falde, stiger Antallet saa vel af Fødsler som af Vielser (i Perioden 1857—60 henholdsvis med 3,2 og 6,9 pCt., i Perioden 1863—65 henholdsvis med 14,5 og 7,2; Uoverensstemmelsen imellem disse Forhold hidrører formentlig simpelthen derfra, at der, da Krigsperioden er fraregnet, paa den efterfølgende Tid falder en Del fra de opsatte Vielser), og naar Priserne stige, aftager igjen Antallet (i Perioden 1861—62 henholdsvis med 10,0 og 2,2 pCt. og i Perioden 1866—69 henholdsvis med 3,6 og 3,3 pCt.). Det viser sig derhos, som det var at vente, at Bevægelsen er meget stærkere udpræget for Kjøbenhavns end for det hele Lands Vedkommende — men Forskjellen er dog snarere mindre, end man skulde tro, saaledes som det klarere vil fremgaa af følgende Oversigt over Stigningen og Tilbagegangen imellem de foranstaaende Tal:

	Vielser.	Fødsler i Kongeriget.	Fødsler i Kjøbenhavn.
1ste Stigning:	3,2	6,9	12,0 pCt.
1ste Tilbagegang:	10,0	2,2	3,1 —
2den Stigning:	14,5	7,2	7,8 —
2den Tilbagegang:	3,6	3,3	5,9 —

Det maa nu imidlertid strax bemærkes, at de her meddelte Tal for saa vidt ere noget illusoriske og vildledende, som de kun angive Forholdet imellem det absolute Antal Vielser og Fødsler i de forskjellige Perioder, og altsaa kun vilde udtrykke den virkelige Frem- eller Tilbagegang, dersom Befolkningen var konstant. Da nu imidlertid Befolkningen i hele det her omhandlede Tidsrum har været i en stadig Fremvæxt, er det i og for sig det Naturlige, at ogsaa Antallet af Vielser og Fødsler

Aar for Aar bliver større. Det Fænomen, som fortjener særlig Paaagtning, er derfor ikke Fremgangen i de gode Aar, men derimod Tilbagegangen i de vanskelige Aar. Thi allerede en Forbliven ved de samme Tal vilde hos en voxende Befolkning være en Tilbagegang. Det vil derfor være nødvendigt, ikke at blive staaende ved de absolute Tal, men tillige at undersøge, i hvilket Forhold disse staa til Befolkningens Mængde. Til en fuldkommen nøjagtig Undersøgelse af dette Forhold vilde der da udkræves et nøje Kjendskab til Befolkningens Størrelse i hvert enkelt Aar. Et saadant Kjendskab have vi imidlertid ikke, og den efter Overskudet af Fødsler over Dødsfald beregnede Folkemængde giver heller ikke noget fuldkommen korrekt Resultat, da jo navnlig i de senere Aar Ind- og Udvandringen spiller en ikke ubetydelig Rolle. Under disse Omstændigheder ville vi følge den i sig selv ganske vist ikke fuldkomment korrekte Vej at fordele Tilvæksten fra den ene Folketælling til den næste omtrent ligeligt paa de mellemliggende Aar. Den herved fremkommende Unøjagtighed vil da i denne Sammenhæng blive uden nogensomhelst væsentlig Betydning.

Refereres da — for ikke at trætte Læseren med alt for mange Tal — det nys anførte gennemsnitlige Antal Vielser og Fødsler paa denne Maade paa den gennemsnitlige Befolkning i de samme Perioder, faa vi følgende Resultat:

Aar.	Gennemsnitlig Rugpris.	Antal Vielser pro mille.	Antal Fødsler pro mille.	Do. i Kbhvn.
1854—56	8 Rdl. 31 Sk.	8,00	33,85	34,46
1857—60	5 — 50 -	8,49	34,61	36,53
1861—62	6 — 60 -	7,38	32,70	33,72
1863—65	4 — 94 -	8,23	34,14	34,96
1866—69	7 — 46 -	7,62	31,74	31,42

Denne Tabel udtrykker tydeligt nok Bevægelsens Svingninger. Men den viser tillige noget Mere, som vel er værd at agte paa, nemlig at den hele Bevægelse igjennem disse Svingninger er nedadgaaende. Uagtet ingen særlige Omstændigheder mærke det sidste Tidsrum, 1866—70, og uagtet Kornpriserne ere en Del lavere end i 1854—56, er dog Antallet af baade Vielser og Fødsler forholdsvis ringere end i det sidstnævnte Tidsrum. Dette Fænomen kan nu for en Del hidrøre fra selve de forandrede Populationsforhold, idet den stærke Tilvæxt i Tiaaret 1850—59 særlig har forøget de lave Aldersklassers Tal. Det viser sig da ogsaa, at den ugifte mandlige Befolkning paa over 20 Aar — som der jo alene maa tages Hensyn til ved Vielserne — i 1860—69 kun udgjorde 21 pCt. af den hele Befolkning, medens den i 1850—59 udgjorde 22 pCt. Paa samme Maade udgjorde Kvinderne paa 20—40 Aar — paa hvem det jo ved Fødslerne fornemmelig kommer an — i 1870 kun 28,88 pCt. af den kvindelige Befolkning, medens den i 1855 udgjorde 30,71 pCt. Denne Forskjel er dog — som strax nedenfor skal vises — ikke tilstrækkelig til at forklare den her berørte Tilbagegang, der bortset herfra kan modtage en dobbelt Forklaring. Enten kan Grunden være den, at den økonomiske Tilstand i sin Helhed er ringere nu end tidligere og at det nu er vanskeligere at skabe sig en Stilling og skaffe Underhold til sine Børn — eller ogsaa er Befolkningen nu mere tilbageholdende, mere forsigtig og beregnende end tidligere. Hvilken af Delene der nu end er Tilfældet, er det under alle Omstændigheder klart, at der tages Hensyn til den økonomiske Status og at selv i første Tilfælde de vanskeligere Livsvilkaar øve den nødvendige Indflydelse paa Befolkningens For-

merelse. Men vi for vort Vedkommende ere tilbøjelige til at antage, at det i Virkeligheden ikke saa meget er Tilstanden, der er bleven slettere og vanskeligere, som det er Fordringerne til Livet, der ere blevne større. At der nu af saa godt som alle Samfundsklasser stilles større Fordringer end for 15—20 Aar siden, turde være utvivlsomt, ligesom det vel er notorisk, at Livsnydelser af forskjellig Art ere blevne mere almindelige. Hermed skal det ikke være benægtet, at Tilstanden i flere Retninger nu kan være mere trykket og at det kan være vanskeligere for unge Mænd at skabe sig en saadan Stilling, at de kunne gifte sig og blive Familiefædre; men Spørgsmaalet er kun, om ikke dette netop har sin Grund i de større Fordringer, som der nu almindelig gjøres, og som den Enkelte med eller mod sin Villie ikke kan undlade at tage Hensyn til. Vi for vort Vedkommende kunne saaledes ikke Andet end betragte den ovenfor skildrede Udviklingsgang som heldig og glædelig. At det skal være nødvendig at gjøre Indskrænkninger i det Omfang, hvori Befolkningens Tilvæxt paa et tidligere Stadium er gaaet for sig, og at Vielseshyppigheden er bleven mindre, kan være beklageligt nok; men at Befolkningen, naar en saadan Nødvendighed foreligger, tager det fornødne Hensyn dertil, kan i sig selv kun være heldigt, og at denne Nødvendighed altsaa kun — eller dog for en stor Del — har sin Grund deri, at Maalestokken for det Nødvendige til et passende Livsophold forandres i opadgaaende Retning, er ligeledes ubetinget glædeligt. Thi det er jo netop et vistnok af alle Befolkningstheoretikere fra den senere Tid delt Ønske, at Befolkningen maa benytte enhver Periode af gode Aar, ikke til at forøge Antallet saa meget mere, saa at hver Enkelt dog ikke faar Mere end før,

men tvært imod til at forbedre det hele Maal af Velvære for den Enkelte. Thi herpaa beror ethvert Fremskridt, og dette er Forudsætningen for, at ogsaa de højere og mere ideelle Livsnydelser kunne blive mere tilgængelige for Befolkningen i dens Helhed og ikke forblive nogle bedre stillede Klassers Særejendom.

Man kunde maaske være tilbøjelig til at mene, at hele den i de ovenstaaende Tal skildrede Bevægelse blot var det naturlige Resultat af — og en Bekræftelse paa — den af Malthus opstillede Befolknings teori, at nemlig Befolkningens Formerelse kun kan foregaa «efter en aritmetisk Progression», altsaa i et stedse aftagende Forhold til den tilværende Befolkningsmængde. Herimod taler imidlertid paa en afgjørende Maade en Sammenligning med en noget fjernere Tid. Vi finde nemlig i hele Perioden 1854—65 et forholdsvis større Antal Vielser og Fødsler end i 1834—45. I dette Tidsrum faa vi kun et Antal af 7,62 Vielser og 31,54 Fødsler paa 1000 Mennesker — altsaa paa det Allernærmeste netop det samme forholdsvis Antal som i Aarene 1866—69 (1867—70). Men nu tør det vel betragtes som notorisk, at den hele økonomiske Tilstand her i Landet saa vel som den Enkeltes materielle Velvære i alle Samfundsklasser i 1835—44 stod paa et meget lavere Trin end nu. Det synes saaledes, som det efter 1848 indtrædende Opsving i vor hele Udvikling og den dermed følgende større Velstand i den første Tid har haft til Følge, at Befolkningens Formerelse, der i den foregaaende Tid havde været forholdsvis ringe,*) navnlig i Sammenligning med Forholdene i

---

*) Medens den ved Tællingen i 1769 eksisterende Befolkning først er bleven fordoblet i 1862, altsaa efter 93 Aars Forløb, vil Be-

andre Lande, nu blev bragt paa lige Fod med disses almindelige Tilvæxtforhold, men at derefter, ligesom efter at den tilbageholdte naturlige Trang til en stærkere Formerelse var sket Fyldest, den lige saa stærke Trang til en gjennemgaaende Forbedring af Samfundets Kaar har virket i nok saa stort Omfang og atter ført til en Indskrænkning i Antallet af Vielser og Fødsler, der dog endnu stedse giver en stærkere Tilvæxt end i Aarhundredets første Halvdel, samtidig med at den tilsteder at rykke Maalestokken for Livsfornødenhedernes Omfang i Vejret.

Til den foranstaaende Udvikling skulle vi endnu efter de i Statistisk Bureau anstillede Undersøgelser over Vielses- og Fødselsforholdene i 1860—69 tilføje nogle supplerende Bemærkninger. Det fremhævedes ovenfor, at det formindskede Antal af Vielser for en Del kunde hidrøre derfra, at den giftefærdige Befolkning nu udgjorde en ringere Brøk af den hele Befolkning end i det foregaaende Tiaar og anførte som en Grund hertil den i dette Tiaar stedfindende Forøgelse af de lavere Aldersklasser. Hertil kan nu føjes, at der i Aarene omkring 1830 herskede en stor Dødelighed i de yngste Aldersklasser, hvoraf den naturlige Følge har været, at disse Klasser senere fra Femaar til Femaar have frembragt en tilsvarende Faatallighed successivt i de forskjellige tilsvarende Aldersklasser, særligt i det sidste Tiaar i Aldersklasserne 30—40 Aar. En nærmere Undersøgelse af det aarlige Gjennemsnitsantal af de Vielser, der falde paa hver Aldersklasse i de forskjellige Perioder, viser da ogsaa, at Antallet

---

folknigen fra 1840 med det samme Tilvæxtforhold, som den hidtil har haft, være fordoblet om 31 Aar eller i Alt i 64 Aar.

af Viede i en Alder af 30—35 Aar i Femaaret 1860—64 har været betydeligt ringere end i det foregaaende Femaar og at atter i Femaaret 1865—69 Aldersklassen 35—40 udviser et ringere Antal Viede end i 1860—64. Imidlertid forklarer, som alt bemærket, denne særlige Omstændighed, saa lidt som overhovedet den hele giftfærdige Befolknings forholdsvise ringere Antal, ingenlunde fuldt den ringere Vielseshyppighed i 1860—69. Undersøger man nemlig, hvor mange pro mille af de Ugifte der i de forskellige Perioder bleve viede, viser der sig et lavere pro mille Tal i samtlige Aldersklasser i 1860—69 end i 1850—59. Dette viser altsaa afgjort en — for alle Aldersklasser og begge Kjøen (bortset fra Mænd over 70 og Kvinder imellem 55 og 60 Aar, hvilke Klasser næsten ingen Betydning have) — aftagende Tilbøjelighed til at indtræde i Ægteskabet. Tages nemlig hele Kongeriget under Et, viedes aarlig af 1000 Ugifte i hver af følgende Aldersklasser:

	Mænd.		Kvinder.	
	1850-59.	1860-69.	1850-59.	1860-69.
Under 25 Aar:	33,4	33,4	86,7	82,7
Mell. 25 og 35 Aar:	143,1	130,7	137,0	123,9
Mell. 35 og 50 —	120,6	101,0	71,2	55,5
Over 50 Aar:	18,0	15,0	3,1	2,6

Denne Tabel viser, at Mændenes Tilbøjelighed til at indgaa Ægteskab — som jo er det bestemmende Moment, hvorefter Kvinderne maa rette sig — i den yngste giftfærdige Alder, fra 20—25 Aar — i hvilken Alder rigtig nok forholdsviis faa Ægteskaber indgaas — omtrent var ens i begge Perioder, hvorimod den aftager stærkere og stærkere, jo højere man kommer op i Alderen. Og dette

Forhold viser sig omtrent ens i Kjøbenhavn, Kjøbstæderne og Landdistrikterne. Det viser sig derhos — hvad der utvivlsomt staar i en vis Forbindelse hermed, men hvad vi kun i Forbigaaende skulle henpege paa —, at der i det sidste Tiaar gennemgaaende hos Mændene har været en større Tilbøjelighed til at vælge yngre Kvinder; medens saaledes det aarlige Middeltal af Vielser for Kvindernes Vedkommende i samtlige Aldersklasser over 25 Aar er ringere end i 1850—59, er Antallet større for Kvinder under 25 Aar. Navnlig er der derhos en paafaldende Nedgang i Antallet af Ægteskaber imellem Kvinder paa 35—50 Aar og Mænd paa under 35. Hvorvidt dette tør antages at tyde paa en Indskrænkning af de udelukkende «Fornuftgiftermaals» Antal, skulle vi lade staa hen. Kun skulle vi endnu bemærke, at der i 1865—69 er indgaaet et forholdsvis færre Antal Ægteskaber imellem Ungkarle og Enker, saa vel som imellem Enkemænd og Piger, end i 1860—64.

Vi bemærkede ovenfor, at det var af ikke ringe Betydning for Bedømmelsen af Befolkningens moralske Kraft og Sundhed, om der til den aftagende Tilbøjelighed til at indgaa Ægteskab svarede en Stigning i Antallet af uægte Fødsler eller ej. Desværre udvise nu de i statistisk Bureau anstillede Beregninger, at en saadan Stigning er indtraadt, idet de uægte Fødsler i 1860—69 udgjorde 11,13 pCt. af samtlige Fødsler, medens de i 1855—59 kun udgjorde 10,79 pCt. Derhos udviser den sidste Halvdel af hint Tiaar et ugunstigere Resultat end det første. Imidlertid formindskes Betydningen heraf en Del ved at gaa længere tilbage end til 1855; tages saaledes hele Tiaaret 1850—59 under Et, udgjorde de uægte Fødsler

11,07 pCt. af samtlige Fødsler og i 1840—49 endog 11,51 pCt. Sammenholdes endvidere de uægte Fødslers Antal med Antallet af ugifte Kvinder, viser det sig ligeledes, at der i 1850—59 paa 1000 ugifte Kvinder imellem 16 og 50 Aar kom 30,9 Fødsler, medens der i 1860—69 kun kom 30,7. Derimod maa det saa rigtignok tilføjes, at, maalt paa denne Maade viser Tiaaret 1840—49 et gunstigere Resultat end begge de følgende Tiaar.

Tilbage staar endnu at betragte Dødeligheden i den her omhandlede Periode. Betragtningen heraf danner nemlig et væsentligt Supplement til det Foranstaaende, idet en stærk Forøgelse af Dødeligheden ved en Forøgelse af Fødselshyppigheden om ikke godtgjør, saa dog antyder, at den første er for stor, at Befolkningen tilfredsstiller sin Trang til Formerelse op til den yderste Grænse og at derfor Døden indtræder som Regulator og forhindrer Overbefolkning. Noget Lignende gjælder, saafremt der viser sig en nøje Tilsvarende imellem Livsfornødenhedernes Pris og Dødeligheden; dersom denne tiltager ved en Prisstigning paa hine, tyder det ligeledes paa, at Befolkningen har benyttet det Spillerum, som en Forøgelse af Produktionen indrømmer den, til det Yderste, saa at enhver Tilbagegang, ethvert knapt Aar, kræver en Indskrænkning af Folketallet, som hurtig iværksættes ved en stærkere Dødelighed. Det er derfor med en ikke ringe Interesse, man maa forfølge de Resultater, som efterstaaende Tabel, hvor vi atter benytte Rugpriserne som et Slags — ganske vist ikke fuldt paalidelig — Repræsentant for Livsfornødenhedernes Dyrhed, udviser.

Aar	Antal af Dødsfald.	Do. pr. 1000 Indb.*)	Rugpris efter Kapitelstaxt sat samme Aar 1 Febr.	Antal af Fødsler.
1855	32,477	ca. 21,5	6 Rdl. 48 Sk.	50,480
1856	30,952	- 20,2	9 — 58 -	51,843
1857	36,091	- 23,2	6 — 57 -	53,377
1858	38,700	- 24,6	5 — 40 -	54,427
1859	34,699	- 21,8	4 — 84 -	55,792
1860	34,785	- 21,6	5 — 20 -	54,797
1861	32,078	- 19,7	5 — 80 -	53,747
1862	32,269	- 19,6	7 — 39 -	53,011
1863	32,571	- 19,6	5 — 80 -	53,939
1864	41,187	- 24,5	4 — 85 -	52,884
1865	41,482	- 24,3	4 — 20 -	55,434
1866	37,919	- 22,0	6 — 40 -	57,353
1867	36,616	- 21,0	6 — " -	54,763
1868	35,872	- 20,4	9 — 59 -	56,546
1869	35,728	- 20,1	7 — 87 -	54,056
1870	36,143	- 20,1	5 — 60 -	56,472
1871	37,086	- 20,4	6 — 17 -	56,407

Det vil strax ses, at Bevægelsen i Dødsfaldenes Antal — baade absolut og relativt i Forhold til Befolkningen — er meget springende. At Maximum findes i 1864—65 er let forstaaeligt paa Grund af Krigen og dens Følger og Eftervirkninger (Epidemier); at derimod Aarene

---

*) Om denne Kolonne gjælder, hvad ovenfor er bemærket med Hensyn til Fødselshyppigheden pr. 1000 Indb. Som Udgangspunkt er taget Midten af 1855 med ca. 1,510,000 Indb. og derefter er for hvert Aar den gennemsnitlige aarlige Tilvæxt (1855—60 ca. 20,000, 1860—70 ca. 17,600) lagt til. Den ved Fredsslutningen vundne Forøgelse af ca. 8000 Indb. er lagt til i 1865.

1857—58 udvise en — i alt Fald forholdsvis — omtrent lige saa stor Dødelighed, kan aabenbart ikke være begrundet i noget den økonomiske Tilstand vedrørende Forhold; at sætte den store Dødelighed i 1858 i Forbindelse med Pengekrisen, er næppe rimeligt, og i alt Fald vil denne ikke kunne forklare den stærke Dødelighed i 1857, da den jo først indtraadte lige i Aarets Slutning. Og iøvrigt synes Dødeligheden næsten snarest at staa i omvendt Forhold til den økonomiske Tilstand i Almindelighed saa vel som særlig til Kornpriserne. De notorisk mindre gode Aar 1861—62 opvise tiligemed 1863 den allerringeste Dødelighed, ligesom den overhovedet er jævnt aftagende fra 1858—63; ligeledes aftager den atter jævnt fra 1865—1870, uagtet Kornpriserne stige stærkt netop fra 1865—68. I det Hele taget udvise netop de 4 Aar, da Rugpriserne ere højst, 1856—1862—1868 og 1869, en særlig ringe Dødelighed, 19,6—20,4 pro mille. Derimod kan det ikke nægtes, at der viser sig en vis Tilsvarende imellem Bevægelsen i Dødsfald og i Fødsler, naar den forholdsvis Dødelighed samles til de samme Perioder, som før ere opstillede for Fødselsbevægelsen. Vi faa da

Aar.	Fødselshyppighed.	Dødelighed.
1855—57	33,85 pro mille.	21,6 pro mille.
1858—61	34,61 - —	21,9 - —
1862—63	32,70 - —	19,6 - —
1864—66	34,14 - —	23,6 - —
1867—70	31,74 - —	20,4 - —

Denne Tilsvarende har imidlertid næppe noget Foruroligende, idet den nærmest maa betragtes som noget rent

Tilfældigt, eftersom hver Periode indbefatter Aar med stor Forskjel i Dødeligheden, og denne saaledes ikke med Korrekthed kan siges at være periodisk tiltagende og aftagende. Anstilles en Sammenligning imellem de to Tiaar 1850-59 og 1860-69, vil denne i ethvert Fald udvise et betydeligt gunstigere Forhold i det sidste end i det første. Thi selv om Krigsaaret med dets Følger medregnes, var Dødeligheden i 1860—69 dog kun 21,2 pro mille, medens den i det foregaaende Tiaar var næsten 22 p. m. Og udelades Aarene 1864—65, faas for Perioden 1861—71 iøvrigt kun en Dødelighed af 20,3 pro mille. Derhos vise de i statistisk Bureau anstillede Beregninger over Middellevetiden en ubetydelig Fremgang for det sidste Tiaar imod den nærmest forudgaaende Periode saavel som imod Aarene 1835—49. Gjennemsnitlig ere nemlig i efterstaaende Perioder henholdsvis Mænd og Kvinder døde i en Alder af

Aar.	Mænd.	Kvinder.
1835—44	40,87	43,31
1845—49	39,83	42,59
1850—54	41,74	44,52
1855—59	40,97	43,45
1860—69	41,72	43,93

Da nu, som bekjendt, en jævnt aftagende Dødelighed og en Forlængelse af Levetiden i Almindelighed betragtes som et af de bedste Tegn paa et tiltagende Velvære og en fremadskridende Civilisation, maa dette Fænomen, naar det sammenholdes med Resultaterne af den forangaaende Undersøgelse over Vielserne og Fødslerne, betragtes som i sig selv glædeligt — om det end maa fastholdes, at et Tidsrum af 20 Aar er for kort til, at man

deraf tør drage Slutninger om en vedvarende Indskrænkning af Dødeligheden. Men derfor tyder dog lige fuldt Befolkningens Bevægelse i de sidste tyve Aar, saaledes som den viser sig igjennem Vielser, Fødsler og Dødsfald, paa, at Udviklingen i sin Helhed har været sund og god, og for saa vidt indeholder den et Løfte for Fremtiden — som det maa overlades til denne at indfri.
